

MAPAMOND FILOSOFIC

EPISTEMOLOGIA SOCIALĂ ORIENTATĂ DE INTERES*

FRANCIS REMEDIOS

Interest-Oriented Social Epistemology. Interest-oriented social epistemology was initiated by naturalistic philosophers of science and sociologists of scientific knowledge, such as David Bloor, Barry Barnes, Steve Shapin, and David Edge of the Strong Program (SP), who hold that scientific methods are means for achieving social goals. In this perspective, social factors such as interests and aims, things that are specific to a society, play a primary causal role in the explanation of scientific belief. SP plays the role of a descriptive naturalistic metascience (that is, a science of science), a successor to traditional philosophy of science. For SP seen as a representative main branch of the sociology of scientific knowledge, scientific rationality is found in the social context of scientists. The main opponent of the SP is rationalist philosophy of science, represented by Larry Laudan and Ernan McMullin. They hold that rational explanation explains the success of science, and that social explanation explains the failure of science. This chapter examines whether the SP lives up to its own standards and then whether it avoids the charge of a self-refuting relativism. In addition, I explicate Fuller's solution to the problem of relativism, a problem that Fuller must address.

Keywords: social epistemology; sociology of scientific knowledge; descriptive naturalistic metascience; social context; relativism.

1. INTRODUCERE

Unii dintre filosofi naturaliști ai științei susțin că metodele științifice sunt mijloace pentru atingerea țelurilor sociale. Aceștia consideră de asemenea că factorii sociali precum interesele și finalitățile, lucruri care sunt specifice unei societăți, joacă un rol causal principal în explicarea convingerilor științifice. Astfel de filosofi naturaliști ai științei tind să fie sociologi ai cunoașterii științifice, precum David Bloor, Barry Barnes, Steve Shapin și David Edge, parte a Programului Tare (în limba engleză *Strong Program*, prescurtat SP). Cei enumerați mai sus argumentează că SP, în calitate de abordare naturalistă descriptivă meta-științifică,

* Francis Remedios, „Interest-Oriented Social Epistemology”, capitolul 2 al lucrării Francis Remedios, *Legitimizing Scientific Knowledge: An Introduction to Steve Fuller's Social Epistemology*, Lexington Books, 2003, p. 29–46. Traducere din limba engleză de Henrieta Anișoara Șerban.

se prezintă ca succesoare a filosofiei tradiționale a științei. Teza lor este aceea că raționalitatea științifică se află în contextele sociale în care activează oamenii de știință. Oponentul teoretic principal al SP este filosofia raționalistă a științei, reprezentată de Larry Laudan și Ernan McMullin. Aceștia arată că explicația rațională dă seama de succesul științific, în timp ce explicația socială clarifică eșecul științific. Nu voi discuta aici toate varietățile de sociologie a cunoașterii științifice (*the sociology of scientific knowledge*, în continuare SSK). În loc să abordez sociologia cunoașterii științifice în ansamblul său, voi discuta SP ca reprezentant al ramurii principale a SSK. Acest capitol examinează dacă SP se ridică la nivelul propriilor standarde și apoi dacă acesta reușește să evite acuzația de relativism descalificant. În plus, explic soluția lui Fuller la problema relativismului, o problemă pe care Fuller a trebuit să o abordeze.

2. SOCIOLOGIA CUNOAȘTERII

Mannheim a fost cel mai semnificativ reprezentant al sociologiei cunoașterii; modul în care a abordat producerea cunoașterii s-a dovedit seminal în cadrul disciplinei. Noțiunea sa de sociologie a cunoașterii este redată concis de autor în acest mod: „Teza principală a sociologiei cunoașterii este aceea că există modalități de gândire care nu se pot identifica în mod adecvat atâta timp cât originile lor sociale sunt obscure”¹. Spre deosebire de epistemologia tradițională, sociologia cunoașterii, care urmărește să explice variațiunile în cunoaștere, se ocupă de ceea ce consideră drept cunoaștere o societate, un grup, o cultură sau o rasă. Pentru Mannheim, sistemele sociale și ordonate numite de către societate „cunoaștere” se pot explica în termenii condițiilor istorice și sociale prezentate de acea societate. Pentru cei mai mulți logicieni empiriști, condițiile necesare pentru aflarea adevărului și pentru justificare sunt independente de diferențele culturale din societate. Logicienii empiriști consideră „cunoașterea” științifică a fi cea mai înaltă formă de cunoaștere, existând dincolo de condițiile oferite de societățile individuale. Mannheim, care este de acord cu aceștia, nu consideră că știința ar fi condiționată de valori sociale, context, cultură sau societate în ansamblu. În consecință, pentru Mannheim, cunoașterea științifică nu poate fi explicată social. Afirmările științifice și matematice nu oferă indicii pentru poziția socială a utilizatorilor lor. Pentru Mannheim, sociologia cunoașterii examinează științele culturale, dar nu științele naturii, fizica și matematica.

¹ Karl Mannheim, *Ideology and Utopia*, New York, Harcourt Brace and World, 1936, p. 2.

3. SOCIALIZAREA EPISTEMOLOGIEI – PROGRAMUL PUTERNIC (SP)

SP oferă o alternativă atât pentru sociologia cunoașterii din perspectiva lui Mannheim, cât și pentru epistemologia tradițională. Contrar față de ceea ce susține Mannheim, SP argumentează că explicarea conținuturilor și metodologiilor științei se va face în același mod în care se realizează explicarea oricărui alt fenomen social: cu referire la factori sociali de tipul intereselor. Ca și Mannheim, sociologul din cadrul curentului SP se preocupă de o înțelegere naturalistă a ceea ce oamenii consideră drept cunoaștere și nu este interesat de justificările epistemologului². Spre deosebire de Mannheim, SP nu exclude cunoașterea științifică și matematică din analiza sociologică. Bloor argumentează că eroarea sociologică a lui Mannheim stă în excluderea enunțurilor științifice și matematice din analiza sociologică: greșeala lui Mannheim este să pretindă independența de interes a cunoașterii³. Bloor observă că până și enunțurile științifice și matematice sunt dependente de interesele diferitelor grupuri. Un bun exemplu de explicație a interesului se găsește în textul lui Bloor intitulat „Polyhedra and the Abominations of Leviticus” („Poliedrele și abominațiile Leviticului”), în care examinează studiul de caz al lui Imre Lakatos din lucrarea *Proofs and Refutations: The Logic of Mathematical Discovery* (*Dovezi și infirmări: logica descoperirii matematice*). Bloor folosește exemplul revoluției metodologice în matematică din anii 1840 pentru a dovedi că aceasta a fost dependentă de interese. Înainte de 1840, matematicienii nu au folosit contraexemple pentru a-și reexamina dovezile. Bloor este în dezacord față de Lakatos în ceea ce privește faptul că descoperirea matematică de a folosi contraexemple ca parte a unei noi metode dialectice a dovezilor și contradovezilor, după perioada 1840-1850, s-ar putea atribui doar unui singur individ: Philipp von Seidel⁴. Bloor a considerat implauzibilă teza lui Lakatos că Seidel a descoperit și a exercitat un nou proces de gândire umană bazat pe metoda dialectică a dovezilor și a contradovezilor. Bloor argumentează că problema este să identificăm de ce ordinea naturală de a gândi dialectic era ceva idiosincratic mai degrabă decât ceva folosit în mod uzual. Răspunsul lui Bloor este acela că individualismul competitiv din perioada 1840–1850 din universitățile europene și centrele dedicate matematicii au creat un anumit climat, care la rândul său a încurajat atitudinea dialectică față de dovezi și contraexemple. Acest mediu competitiv a fost stabilit prin intervenția administrativă directă a birocrăției guvernamentale pentru a depăși caracteristica de

² Barry Barnes, *Interests and the Growth of Knowledge*, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1977, p. 1.

³ David Bloor, „Wittgenstein and Mannheim on the Sociology of Mathematics”, *Studies in History and Philosophy of Science*, vol. 4, no. 3, 1973, p. 173–91.

⁴ Imre Lakatos, *Proofs and Refutations: The Logic of Mathematical Discovery*, Cambridge, Cambridge University Press, 1976, p. 136. David Bloor, „Polyhedra and the Abominations of Leviticus”, *The British Journal for the History of Science*, vol. 11, no. 39, 1978, p. 245–72 (263).

breaslă a celor mai multe universități germane din secolul al XVIII-lea. Aceste universități controlau atent numirile în funcție pentru a menține anumite loialități de grup⁵. Alte exemple care oferă o ilustrare explicativă a interesului merg de la explicațiile culturale de la Weimar ale indeterminării cauzale oferite de Paul Forman⁶, la explicațiile lui Steve Shapin⁷ privind creșterea și credibilitatea cunoașterii frenologice, la relatarea lui Andrew Pickering⁸ (1984) despre descoperirea quarkurilor. Contrar față de epistemologia tradițională, teoria SP pretinde că oferă o relatare mai exactă pentru procesele și procedurile care întemeiază raționamentele științifice. Diferența principală care separă SP de epistemologia tradițională este faptul că în loc de un model al justificării epistemologice față metodele științifice, teoria SP optează pentru descrierea sociologică care întemeiază metodele științifice și le explică prin intermediul condițiilor sociale. Spre deosebire de noțiunea de cunoaștere acceptată de epistemologia tradițională, care include factori raționali, nu este construită, este convingere justificată adevărată (*justified true belief*) și este normativă, noțiunea de cunoaștere propusă de teoria SP include factori sociali, este construită, este acceptată ca încredințare și este descriptivă. Forma de analiză adoptată de sociologul științei nu depinde de adevărul sau falsitatea enunțului științific. Din perspectiva SP, teoriile sunt impuse realității, nu sunt derivate din realitate. Variatele atașamente pe care cercetătorii le aduc cu ei în teoretizări sunt pentru lămurirea rezultatului explicațiilor științifice. Atașamentele sunt înțelese în termeni sociali. Prin intermediul unei rețele complexe de relații sociale, comunitatea științifică devine capabilă să ducă mai departe o activitate care n-ar putea fi finalizată numai cu ajutorul logicii și al observației. Teoria SP argumentează că influențele sociale, brokerajul (interesele și mijlocirea politică în obținerea contractelor – n. ns), pentru diferite grupuri dinăuntru și dinafara unor anumite discipline determină forma și conținutul „cunoașterii” în științele naturii și în științele exacte. SP descrie „cunoașterea” în societate, dar nu o evaluează. SP, o teorie socială empirică despre cunoașterea științifică, este o epistemologie socială orientată de interes⁹ și este în consecință o epistemologie socială descriptivă.

⁵ David Bloor, „Polyhedra and the Abominations of Leviticus”, *The British Journal for the History of Science*, vol. 11, no. 39, 1978, p. 263–65.

⁶ Paul Forman, „Weimar Culture, Causality, and Quantum Theory, 1918–1927: Adaptation by German Physicists and Mathematicians to a Hostile Environment”, *Historical Studies in the Physical Sciences*, vol. 3, ed. R. McCormach, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1971.

⁷ Steven Saphin, „Homo Phrenologicus: Anthropological Perspectives on an Historical Problem”, *Natural Order: Historical Studies in Scientific Culture*, ed. Barry Barnes și Steven Shapin, Beverly Hills, California, Sage, 1979.

⁸ Andrew Pickering, *Constructing Quarks: A Sociological History of Particle Physics*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1984.

⁹ Steven Saphin, „Homo Phrenologicus: Anthropological Perspectives on an Historical Problem”, *Natural Order: Historical Studies in Scientific Culture*, ed. Barry Barnes și Steven Shapin, Beverly Hills, California, Sage, 1979, p. 42.

3.1 CELE PATRU PRINCIPII SP

În cele ce urmează, enunțăm cele patru principii ale SP:

1. Cauzalitatea – o relație adecvată despre știință este preocupată de condițiile sociale care produc convingerea¹⁰.

2. Imparțialitatea – convingerile, care pot fi adevărate sau false, raționale sau iraționale, necesită explicații. Toate convingerile, adevărate sau false, sunt considerate subiect al investigației și explicației¹¹.

3. Simetria – același tip de cauză poate explica convingeri adevărate sau false, raționale sau iraționale¹².

4. Reflexivitatea – sociologia comportă explicație în același manieră ca alte convingeri¹³.

Ne concentrăm asupra principiului simetriei pentru că, conform specialiștilor care au lucrat cu aceste principii, acesta este cel mai controversat dintre cele patru. Principiul simetriei al teoriei SP care reclamă o teorie cauzală a explicației atât pentru convingeri adevărate, cât și pentru convingeri false se opune unei explicații raționaliste în filosofia științei.

O explicație raționalistă arată că factorii cognitivi explică succesul în știință și factorii non-cognitivi explică teorii științifice lipsite de succes sau eșuate¹⁴. Spre exemplu, să considerăm cazul teoriilor științifice care aproximează adevărul și faptul că această aproximație generează sistemul de măsurare pentru succesul teoriei. O relație ne-cognitivă explică succesul unei teorii prin prisma relației dintre grupurile predominante de interese care prevalează în societate, în mare parte și acestea câștigă comunitatea științifică.¹⁵ Teza raționalității susținută de Laudan ilustrează cu claritate abordarea raționalistă: toate practicile științifice raționale sunt explicate de factori cognitivi, iar ceea ce rămâne în afara acestor aspecte poate

¹⁰ David Bloor, *Knowledge and Social Imagery*, a 2-a ed., Chicago, University of Chicago Press, 1991, p. 7. Roth observă că până și enunțurile justificate rațional necesită explicație. Pretenția că raționalitatea și adevărul nu sunt nici condiții necesare, nici suficiente pentru explicație trebuie înțeleasă pur și simplu prin raționalitățile aduse de agenți pentru acțiunile lor. Explicația opiniilor, pentru SP, nu se realizează prin enunțarea rațiunilor care garantează opinia, ci prin enunțarea cauzelor opiniei. Paul A. Roth, *Meaning and Method in the Social Sciences: A Case for Methodological Pluralism*, Ithaca, N. Y., Cornell University Press, 1987, p. 159.

¹¹ Paul A. Roth, *Meaning and Method in the Social Sciences: A Case for Methodological Pluralism*, Ithaca, N. Y., Cornell University Press, 1987, p. 158. Considerarea tuturor opiniilor pentru investigație și explicație are rolul de a evita greșeala lui Mannheim, care presupune cunoașterea independentă de interes.

¹² David Bloor, *Knowledge and Social Imagery*, a 2-a ed., Chicago, University of Chicago Press, 1991, p. 7.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Imre Lakatos, „History of Science and its Rational Reconstructions”, *Boston Studies in Philosophy of Science*, Vol. 8, ed. de R. S. Cohen și R. C. Buck, Dordrecht, Reidel, 1971. Larry Laudan, *Progress and Its Problems*, Berkeley, University of California Press, 1977.

¹⁵ Paul Forman, „Weimar Culture, Causality, and Quantum Theory, 1918–1927: Adaptation by German Physicists and Mathematicians to a Hostile Environment”, *Historical Studies in the Physical Sciences*, vol. 3, ed. de R. McCormach, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1971.

fi explicat de sociologi și psihologi. Din această perspectivă, deopotrivă factorii sociali și factorii psihologici sunt irelevanți pentru studiul filosofic al științei.

3.2 ARGUMENTE VS PRACTICĂ SOCIALĂ

Dezbaterea între McMullin și Bloor ilustrează diferența între filosofia științei și SP cu privire la factorii decisivi în explicarea succesului științei, factorii raționali sau factorii sociali. McMullin apără relatarea raționalistă a teoriei cauzale a cunoașterii, aspectul central fiind acela că rațiunea și determină, și justifică convingerea. O convingere este fie rațională, fie irațională, depinzând de capacitatea agentului rațional de a furniza sau nu argumente pentru ea și dacă agentul arată sau nu că aceste rațiuni sunt antecedente convingerii respective. Spre deosebire de factorii epistemici, care reprezintă probele necesare în cauzalitate și în explicarea convingerii, în acest sistem social factorii non-epistemici reprezintă probe contingente. McMullin susține că factorii sociali intră în joc doar atunci când eșuează factorii raționali sau epistemici. Pentru McMullin, „prezumția de raționalitate științifică” (PSR) are două implicații. Prima este aceea că, în măsura în care un episod din istoria științei nu se conformează unei relatări „standard”, factorii non-epistemici sunt desemnați responsabili. A doua este „că numai în măsura în care istoria cazurilor nu se conformează la relatarea standard se pot căuta în mod corect explicații în termeni socio-psihologici”¹⁶.

În lucrarea *The Rational and Social* („Raționalul și socialul”), McMullin arată că factorii epistemici sunt „rapoarte ale experimentelor; verificări ale predicțiilor; teorii de referință; dispute privind inconsistența”¹⁷. El observă că acești factori epistemici pot fi considerați argumente și că prezintă formă propozițională. În reconstrucția unui episod din istoria științei, forma propozițională este aceea în care experimentul este descris ori are forma în care se exprimă o convingere care contează ca factor epistemic; acești factori epistemici sunt aceia care provoacă convingerea științifică. Acești factori epistemici și aceste rațiuni epistemice sunt de importanță din moment ce argumentele conferă autoritate cognitivă convingerii (științifice – n. ns.) și sunt eficiente în formarea convingerii. Natura propozițională, în termeni de premise și concluzii, transferă autoritatea cognitivă de la premise la concluzii. Ca urmare, eficiența poate fi explicată în termenii ideii „argumentele bune determină convingerea” (*good reasons make belief*, expresie proverbială în limba engleză). În lucrarea

¹⁶ Ernan McMullin, „The Rational and the Social in the History of Science”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J. R. Brown, Dordrecht, Reidel, 1984, p. 142. Diferența dintre versiunile principiului raționalității propuse de McMullin și Laudan constă în faptul că versiunea lui Laudan explică episoade trecute din istoria științei prin perspectiva prezentă asupra raționalității, în timp ce McMullin reclamă ca explicația să se raporteze la opiniile oamenilor de știință relevanți (aduc mulțumiri lui Petri Ylikoski pentru această idee).

¹⁷ Ernan McMullin, „The Rational and the Social in the History of Science”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J. R. Brown, Dordrecht, Reidel, 1984, p. 129–30.

The Sociology of Reasons („Sociologia argumentelor”), răspunsul lui Bloor față de poziția lui McMullin este acela că factorii epistemici sunt cu adevărat factori sociali. Bloor susține că legătura între premisă și concluzie este constituită social. Ceea ce vrea să spună Bloor este că „dacă examinăm propozițiile care enunță factorii epistemici ai lui McMullin, nu vom putea să înțelegem inferențele pe care le implică aceștia fără să luăm în seamă dependența acestora de modele de pregătire, de convenții de utilizare și de circumstanțele istorice precise ale utilizării lor”¹⁸. Bloor susține că dihotomia între epistemic și non-epistemic, pe care McMullin o folosește pentru a-și structura schema explicativă, este falsă. Ca urmare, SP respinge primatul epistemic al tuturor dihotomiilor propuse între adevăr și falsitate, raționalitate și iraționalitate, cognitiv și non-cognitiv etc. SP respinge de asemenea primatul epistemic al distincțiilor raționaliste privind conținutul convingerilor, indiferent dacă convingerile sunt considerate parte a unei clase naturale de distincții sau o formă normativă de demarcație¹⁹. Argumentul pentru care Bloor respinge distincțiile propuse de raționalist este acela că susține că raționalistul se înșală tratând „propensitățile noastre inductive ca și cum ar funcționa împotriva naturilor noastre sociale, în loc să le conceapă ca acționând prin acestea”²⁰. Ceea ce Bloor spune este că raționalul și socialul se suprapun și că unul nu poate fi înțeles fără celălalt.

4. INFLUENȚA LUI WITTGENSTEIN ASUPRA PROGRAMULUI TARE

Influența lui Ludwig Wittgenstein asupra SP a fost atât de mare încât Bloor pretinde că SP a moștenit direcția epistemologică marcată de atacul reușit al lui Wittgenstein asupra epistemologiei ca activitate fundaționalistă. În lucrarea intitulată *Wittgenstein: A Social Theory of Knowledge* (1983), Bloor argumentează că filosofia lui Wittgenstein este de fapt o epistemologie socială. Argumentele lui Wittgenstein împotriva obiectivității și raționalității, ca forme de constrângere externă, sunt rațiuni de epistemologie socială pentru formatarea obiectivității și a raționalității pe măsură ce construim o formă de viață colectivă. Bloor observă că diferența majoră între teoriile lui Wittgenstein și cele ale lui Emile Durkheim, fondatorul sociologiei,

¹⁸ David Bloor, „The Sociology of Reasons”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J. R. Brown. Dordrecht, Reidel, 1984, p. 298.

¹⁹ Cf. G. S. Axtell, „Review of James Robert Brown, *The Rational and the Social*” (1993, 276–78), pentru o interpretare corectă a perspectivei lui Bloor privind importanța principiului simetriei, Axtell se situează în dezacord, deopotrivă cu ideile lui James Robert Brown și cu cele ale lui Carl Matheson din lucrarea *Critical Notice of Brown's The Rational and the Social* (1993, 125–50), în privința noțiunii de primat al principiului cauzalității.

²⁰ David Bloor, „Rationalism, Supernaturalism, and the Sociology of Knowledge”, *Scientific Knowledge Socialized*, ed. de Imre Hronszky, Márta Fehér, and Balázs Dajka, Dordrecht, Kluwer, 1988, p. 66.

în ceea ce privește epistemologia socială stă în hotărârea și consecvența cu care Wittgenstein urmează sociologizarea filosofiei. Noțiunea de explicație socială de la Durkheim se poate aplica în mod adecvat la sistemele antropologice primitive de clasificare, dar el nu a abordat cultura științifică. Explicația lui Wittgenstein, dimpotrivă, se poate extinde la toate culturile, inclusiv la cea științifică²¹. În ultimul capitol al cărții lui Bloor despre teoria socială a cunoașterii la Wittgenstein, intitulat „Heir to the Subject That Used to Be Called Philosophy” („Moștenitor al subiectului care obișnuia să se numească filosofie”), Bloor pledează pentru SP ca înlocuitor pentru filosofie. Bloor folosește analiza lui Wittgenstein privind „urmarea regulii” pentru a ilustra modurile în care urmarea unei reguli reprezintă o practică socială. Bloor observă în analiza sa că inferența logică și consecvența sunt ambele factori epistemici extrem de importanți. Dacă așa stau lucrurile, atunci toată discuția factorilor epistemici poate fi concentrată într-un singur aspect: modurile în care analizăm ideea referitoare la urmarea regulii. Putem îngădui ca ideea unei reguli să joace rol reprezentativ pentru toți factorii epistemici implicați în explicația lui McMullin fără a pierde ceva din generalitatea argumentului, explicarea unui comportament prin a spune că este determinat de o regulă poate atunci juca rolul de caz paradigmatic pentru explicația rațională ori epistemică. Spre deosebire de acest proces, SP, influențat de analiza lui Wittgenstein privind urmarea regulii, este bazată pe ideea că un comportament poate fi explicat prin apelul la reguli²².

Bloor observă că, așa cum arată Wittgenstein, „«urmarea unei reguli» este o practică”²³. Wittgenstein spune uneori despre reguli că sunt înscrise într-o „formă de viață”. Aspectul principal este că regulile, ca și semnificațiile, sunt convenționale. Spunând acest lucru, filosoful nu sublinia nici care anume regulă este adoptată și ajunge convenție, nici că regula formulată verbal constituie o convenție în sine. Ceea ce este convențional este modelul judecăților întemeietoare. Adică, anumite acte sau enunțuri fie sunt instanțe pentru o regulă, fie sunt în acord cu acea regulă. Aceste judecăți structurate social constituie ceea ce Wittgenstein numea „practică” sau urmarea regulii. Bloor astfel aprobă modul în care Kripke aplică perspectiva lui Wittgenstein asupra practicii în studiul *Wittgenstein on Rules and Private Language* (*Wittgenstein despre reguli și limbajul privat* din 1982). Kripke aplică noțiunea de urmare a regulii în matematică și în științele naturii. Wittgenstein pretinde că urmarea unei reguli este similară urmării unei ordini²⁴. El pretinde mai departe despre concepte precum regulile, ordinea și regularitatea că au un loc numai în contextul comportamentului comun. Acționăm în acord cu reguli de calcul. Rațiunea unui astfel de mod de a acționa este acela că forma noastră de viață poate fi invocată ca temei pentru capacitățile noastre comportamentale și psihologice. Dacă matematica este una dintre activitățile (umane) cele mai mult guvernate de

²¹ David Bloor, *Wittgenstein: A Social Theory of Knowledge*, London, MacMillan, 1983, p. 2–3.

²² *Ibidem*, p. 304.

²³ Ludwig Wittgenstein, *Philosophical Investigations*, Oxford, Basil Blackwell, 1953, 81e.

²⁴ *Ibidem*, 82e–83e.

reguli, atunci Wittgenstein pare să aducă un argument puternic pentru trecerea de la filosofie la sociologie și alte științe empirice pentru a explica matematica. Mai mult, această metodologie s-ar aplica la științele naturii. Conținuturile matematicii și ale științelor naturii trebuie să ajungă să fie examinate de sociolog, din moment ce algoritmi matematicii și ai fizicii teoretice pot fi considerați să exprime (tot) „comportamentul comun al omenirii” și nu o întrupare a legilor transcendente ale rațiunii²⁵. Acest lucru subliniază ideea exprimată mai sus în secțiunea 3, că matematica și știința sunt dependente de interesele diferitelor grupuri. Dat fiind că SP solicită ca explicația cauzală să fie întretesută în practica socială, problema rămâne: În ce fel este SP epistemologie naturală?

5. PROGRAMUL TARE ȘI NATURALISMUL

SP este sociologie a cunoașterii științifice despre știință. Deoarece obiectul de studiu al SP este cunoașterea științifică, SP urmărește să studieze raționalitatea naturală a oamenilor. SP abordează „raționalitatea naturală” ca relatare descriptivă a raționării umane. Bloor observă că raționalitatea este la modul cel mai simplu o noțiune evaluativă, folosită pentru a desemna raționalitatea fie ca ceva bun, fie ca ceva rău. Raționalitatea naturală nu prezintă conotații despre succesul sau eșecul unui proces de inferență. În schimb, aceasta pretinde pur și simplu să ofere o descriere a proceselor (care implică raționalitatea naturală), așa cum se observă la indivizii umani²⁶. SP, ca teorie sociologică și empirică despre știință, stabilește politici foarte generale pentru orice sociologie adecvată despre cunoașterea științifică. Cele patru principii ale SP menționate în secțiunea 3.1 constituie un set de principii care reglementează la ce fel de teorii (despre cunoașterea științifică) ar trebui să aspire sociologii. Laudan sugerează că este important să înțelegem că cele patru principii ale SP au un rol regulator, din moment ce cineva evaluează principiile regulative în mod diferit față de modurile în care cineva evaluează teoriile specifice despre structura socială și procesele sociale²⁷.

Ca teorie meta-sociologică și empirică, SP este un naturalism nelimitat care naturalizează epistemologia până la nivel meta-epistemologic, ceea ce include

²⁵ Lynch (Michael Lynch, *Scientific Practice and Ordinary Action*, New York, Cambridge University Press, 1993, p. 182–83) este în dezacord cu Bloor în privința importanței perspectivei lui Wittgenstein asupra teoriei sociale a cunoașterii. Lynch afirmă că argumentul lui Wittgenstein pentru o teorie socială a cunoașterii se aplică atât unei sociologii realiste și raționaliste, cât și abordării realiste și logiciste în matematică. Lynch argumentează că tentativa lui Bloor de a încorpora reprezentarea colectivă de la Durkheim în filosofia lui Wittgenstein nu este suficientă pentru a face din epistemologia lui Wittgenstein o versiune a SP. Lynch susține că etno-metodologia ar fi o dezvoltare mai adecvată a perspectivei lui Wittgenstein privind teoria socială a cunoașterii.

²⁶ Barry Barnes, „Natural Rationality: A Neglected Concept in the Social Sciences”, *Philosophy of the Social Sciences*, vol. 6, 1976, p. 115–26.

²⁷ Larry Laudan, *Science and Values*, Berkeley, University of California Press, 1984, p. 42–43.

teoria corectă, normele de justificare, semnificația expresiilor epistemice și finalitățile axiologice ale cogniției²⁸. Spre deosebire de valorile a priori și finalitățile de justificare, care depind de analiza conceptuală sau de echilibrul reflectiv, scopurile și valorile SP sunt bazate pe analize empirice privind ceea ce societatea consideră drept valorile sale și ca scopuri și norme ale științei. SP nu reclamă ca filosofii să-și enunțe valorile și normele științifice. Astfel, SP este o meta-știință de tip naturalist, o știință a științei. Fuller²⁹ remarcă faptul că Bloor se află în compania unor naturaliști mai cunoscuți, cum ar fi Richard Rorty și Paul Churchland. Bloor aderă la strategia B care pune problema raportului între exterioritate și interioritate în cunoaștere: Cum ieșim din mințile noastre individuale pentru a intra într-o realitate comună? Fuller observă că Bloor împărtășește cu Rorty și Churchland ideea că filosofia, utilizând fie strategia A (epistemologia naturalistă – n. ns.), fie strategia B (epistemologia socială – n. ns.), își pierde atât superioritatea, cât și relația sa distinctivă cu științele speciale (exacte – n. ns.). Fuller pretinde că Rorty și Churchland susțin că a face epistemologie naturalistă este pur și simplu a înlocui teoriile filosofice ale cunoașterii cu unele psiho-fizice, cu o bază științifică. Nu există un „rest” distinct filosofic al procesului, deoarece filosofia nu este decât protoștiință. Fuller indică faptul că în timp ce Bloor ar putea fi de acord cu un scop general de a șterge identitatea disciplinară a filosofiei, ideea lui Bloor despre cum și de ce ar trebui acest lucru să se întâmple este diferită de viziunea lui Rorty și de cea a lui Churchland despre acest lucru. Fuller afirmă că „în timp ce Rorty și Churchland descriu filosofii în cel mai bun caz ca aceia care pun întrebări legitime, Bloor consideră că filosofii au drept trăsătură caracteristică principală întărirea proastelor obiceiuri cognitive care emană dintr-un realism naturalist pe care aceștia îl împărtășesc”³⁰. Fuller observă că Rorty și Churchland în mod clar văd în filosofie un precursor al practicilor epistemice care sunt dominate de știință și că aceștia s-au considerat în fapt ca fiind de aceeași parte ca și oamenii de știință. Este tocmai aspectul în care Bloor diferă de Rorty și Churchland. Bloor sugerează că filosofia este de partea oamenilor de știință în culturile în care știința nu este practica epistemică dominantă, remarcă Fuller³¹. Acesta și indică faptul că Bloor ar accepta că ar putea fi un pact între știință și filosofie împotriva unui inamic comun, cum ar fi Aristotel sau creștinismul, odată ce dușmanul a fost cucerit și știința are o poziție superioară, știința științei (SP) va înlătura din știință orice filon filosofic rămas și totuși filosofii l-au înțeles greșit pe Bloor.

Atacând influența științei, Bloor, care deja acceptase că ideea lui Wittgenstein despre știință este aceea de formă distinctă de viață, prezumă că practicile științifice

²⁸ James Maffie, „Recent Work on Naturalized Epistemology”, *American Philosophical Quarterly*, vol. 27, no. 4, octombrie 1990, p. 281–93, în special p. 287.

²⁹ Steven Fuller, „Critical Notice: David Bloor’s Knowledge and Social Imagery, 2d. ed.”, *Philosophy of Science*, vol. 60, 1993, p.158–70.

³⁰ *Ibidem*, p. 165.

³¹ *Ibidem*, p. 166.

au o integritate istorică proprie. Desigur, practica științifică poate fi subiectul unei schimbări legitime decise de practicienii săi. Așa cum vede Bloor lucrurile, preocupările mai ample sociale și auto-interesate, pe care oamenii de știință le aduc în munca lor, contribuie la o astfel de schimbare, dar numai când acestea chiar contribuie să îmbunătățească practica științifică. Dar cine decide dacă practica științifică este astfel îmbunătățită sau nu? Aceasta este o chestiune empirică de tranșat de către oamenii de știință într-o comunitate științifică, sociologul fiind în măsură să descopere decizia rezultată. Filosofia poate înceteza perspectiva sociologului ori a cercetătorului dacă unul ajunge să creadă că interesele aflate în joc au o anumită semnificație transcendentă specială pentru investigație, ce ar putea să nu fie recunoscută de cei mai mulți dintre practicienii științei. În acel caz, oamenii de știință, care își vor fi pierdut puterea de a reprezenta știința și politica într-un sens disputabil, vor fi triumfat³².

Fuller ajunge la concluzia că Bloor, ca membru al SP, este un reprezentant al naturalismului consecvent, care pretinde că domeniul său de pornire, care este filosofia, ecranează cauza științei.

5.1 PROGRAMUL TARE ȘI EPISTEMOLOGIA NATURALISTĂ LA QUINE

Deoarece SP este o meta-știință naturalistă, există afinități între SP și epistemologia naturalistă a lui Quine. Argumentez că utilizarea de către SP a tezei subdeterminării a lui Quine (*underdetermination thesis*) este o fundătură și că această teză este îndatorată noțiunii filosofice de asimetrie. Implicațiile acestei teze, a subdeterminării lui Quine pentru filosofia tradițională a științei și epistemologiei, sunt centrale pentru preocupările SP. Teza subdeterminării susține că este mereu posibil să se formuleze empiric teorii științifice echivalente, dar logic incompatibile, și pretinde, mai mult, că teoriile aflate în competiție ar trebui să poată da seama de datele empirice disponibile. În interpretarea pe care o dă SP tezei subdeterminării, SP identifică două întrebări, niciuna, pretinde SP, neprimind un răspuns adecvat din partea epistemologiei tradiționale. Întrebările SP sunt următoarele:

1. Dacă apar teorii aflate în competiție bazate pe aceleași dovezi, ce factori determină teoria prevalentă? 2. Cum se poate explica schimbarea în știință?

Epistemologia tradițională oferă următoarele răspunsuri inadecvate:

1. Oricare ar fi părțile stabilite ca cele mai importante acestea întotdeauna (T1) indică fenomenul. 2. Schimbarea în știință se explică (T2) printr-o metodă științifică, care selectează o teorie care primește un sprijin empiric conclusiv din partea dovezilor prevalente.

Pentru unii filosofi, răspunsul SP ar putea fi:

SP1. Odată cu teza subdeterminării teoretice, din moment ce unele teorii diferite sunt în egală măsură sprijinite de dovezi, investigatorul nu poate determina teoria prevalentă cu ajutorul dovezilor. SP2. În situații caracterizate de schimbarea

³² *Ibidem*, p. 168.

științei, niciuna dintre teoriile particulare aflate în competiție nu primește un suport empiric conclusiv.

Pentru SP, atât SP1, cât și SP2 adoptă în mod greșit asumția că dovezile sunt ceva separat de societate. De fapt, SP susține că dovezile reprezintă o categorie ce implică factori sociali într-un mod constitutiv³³. Factorii sociali sunt determinanți în privința triumfului unei teorii și, mai mult, acești factori sociali dictează conținutul teoriilor științifice particulare. Analizele detaliate ale disputelor științifice din partea membrilor SP au rolul de a ne convinge că factorii sociologici joacă un rol decisiv în disputele științifice. Fuller aduce argumentul că sociologii nu ar trebui să adopte presupuziții filosofice fără o prioritate explicativă, deoarece filosofii au propus și invocat regulile metodologice pentru a justifica alegerile selective științifice și nu pentru a le explica. Fuller arată că, în timp ce sociologii urmăresc o explicație a rațiunii pentru care este aleasă o teorie, filosofii vor să știe de ce este corect că o anumită teorie va fi fost aleasă dintre mai multe teorii aflate în competiție³⁴. Fuller recomandă ca SP să nu mai folosească teza subdeterminării a lui Quine, deoarece aceasta este folosită atunci când metodologia eșuează să explice selectarea teoriei (prevalente – n. ns.). Fuller arată că, dacă o metodă de selectare a teoriei este posibilă, atunci nu mai este nevoie de SP. Filosofii presupun că se invocă factorii sociali dacă apar critici metodologice care să subdetermine alegerea unei teorii. Fuller observă că, în istoria științei, nu s-a dovedit caracterul determinant al considerațiilor metodologice în explicarea rațiunilor pentru care oamenii de știință aleg anumite teorii; dimpotrivă, factorii sociali au fost folosiți pentru a explica de ce oamenii de știință aleg anumite teorii în detrimentul altora. Ca urmare, adepții SP nu sunt obligați să argumenteze subdeterminarea teoriei în niciun caz particular și pot asuma că principiul simetriei se susține³⁵. Roth merge mai departe și aduce argumentul că adeviziunea SP la noțiunile fundamentale ale tezei subdeterminării și utilizarea explicării interesului de către SP sunt problematice pentru teza subdeterminării. El susține că „se pot formula imputații privind interesul care să fie echivalente din punct de vedere empiric, dar incompatibile din punct de vedere logic”³⁶. Atunci cum decide cineva care set interese să fie alese? Răspunsul lui Bloor la această critică este că în cazurile trecute un factor decisiv este contingenta sau șansa³⁷. Nu găsim satisfăcător răspunsul lui Bloor. Nu are putere explicativă a lăsa în seama contingenței istorice sau a șansei rolul de factor decisiv. Mai mult, acest factor nu ia în seamă problema cauzalității sociale, care este baza SP. Bloor poate răspunde că a descoperi ce interese au agenții într-un anumit episod istoric

³³ Pentru această clarificare îi mulțumesc lui David Bloor.

³⁴ Steven Fuller, „They Shoot Dead Horses, Don't They: Philosophical Fear and Sociological Loathing in St. Louis”, *Social Studies of Science*, vol. 20, 1990, p. 664–81, în special p. 666. Jeff Foss, „Masters in Our Own House: A Reply to Brown”, *Dialogue*, vol. 35, 1996, p. 168–69.

³⁵ S. Fuller, „They Shoot Dead Horses, Don't They: Philosophical Fear and Sociological Loathing in St. Louis”, *Social Studies of Science*, vol. 20, 1990, p. 664–67.

³⁶ Paul A. Roth, *Meaning and Method in the Social Sciences: A Case for Methodological Pluralism*, Ithaca, N. Y., Cornell University Press, 1987, p. 200.

³⁷ David Bloor, *Knowledge and Social Imagery*, a 2-a ed., Chicago, University of Chicago Press, 1991, p. 172.

este o chestiune empirică. Perspectiva mea este aceea că dacă se pot formula imputații de interes echivalente empiric, dar logic incompatibile, atunci contingenta istorică nu este un răspuns satisfăcător. Problema adițională cu care se confruntă SP este aceea că este încărcată de probleme de reflexivitate, pentru că, deși susține ca și Quine faptul că nu există un punct arhimedic de la care pornim să judecăm teoriile, susține și că teoriile filosofice ale raționalității și adevărului ca standarde de evaluare sunt raționalizări ideologice. Problema este că „interesele reale” sunt explicate de explicarea interesului și trebuie să fie o descriere standard care nu este în sine o raționalizare ideologică. Atunci se pune problema: De ce descrierea SP standard pentru SP nu ar fi o raționalizare ideologică? Bloor respinge ideea că interesele ar necesita reflecția noastră asupra lor, că le-am alege ori că le-am interpreta. Acesta susține numai că anumite interese „doar ne fac să gândim și să acționăm în anumite moduri”³⁸. Ca urmare, descrierea standard a SP nu este o raționalizare ideologică. Mă gândesc că răspunsul lui Bloor ratează aspectul obiecționabil, și anume că distincția dintre „interese reale” și raționalizări ideologice presupune un standard de evaluare în raport cu „interesele reale”. Astfel, răspunsul lui Bloor nu adresează în mod adecvat de ce alegem acest set de interese mai degrabă decât un alt set de interese, deoarece Bloor nu se spune cum se constituie acest set de interese într-o cauză care să ne determine să acționăm în anumite moduri. O altă modalitate de a formula obiecția este aceea că Bloor nu identifică într-un mod specific interesele cuiva într-un caz concret pentru a ne spune dacă acel set explică cel mai bine comportamentul cuiva. Ne apare, pe scurt, că SP nu se ridică la propriile standarde ale explicației.

5.2 DIFERENȚELE PROGRAMULUI TARE (SP) FAȚĂ DE EPISTEMOLOGIA NATURALISTĂ A LUI QUINE

Diferența majoră între teoriile SP și Quine este aceea că susținătorii SP se percep ca implicați în recuperarea noțiunii de raționalitate de la filosofi precum Quine, despre care consideră că au deturnat raționalitatea în mod eronat de la contextul social de studiu al acesteia³⁹. SP pretinde returnarea raționalității la cei care înțeleg că raționalitatea necesită investigație empirică:

³⁸ *Ibidem*, p. 173.

³⁹ Deși există diferențe față de perspectiva lui Quine, există și similarități: 1. SP susține holismul lui Quine. Enunțurile teoretice au semnificație și li se asociază dovezi numai în măsura în care acestea sunt parte a unei teorii. Consecințele notabile deduse din teoria SP sunt dependența de context a teoriilor și faptul că teoriile pot fi revizuite în raport cu dovezile care nu le susțin. 2. Teza indeterminării traducerii propusă de Quine este de asemenea parte a perspectivei filosofice generale a SP. 3. Rațiunea regulii simetriei implică mai mult decât o asemănare trecătoare față de apelul lui Quine la o epistemologie naturalizată care abordează un demers științific pentru a explica dezvoltarea științei. (Paul A. Roth, *Meaning and Method in the Social Sciences: A Case for Methodological Pluralism*, Ithaca, N. Y., Cornell University Press, 1987, p. 163.) Deși în articolul lui din *Annals of Scholarship* (1991), “How Not to Do the Sociology of Knowledge,” p. 334, Barnes interpretează (în sensul SP) naturalismul lui Quine, diferențele dintre SP și Quine nu pot fi desconsiderate (cu mulțumiri pentru precizările lui Paul Roth și Barry Barnes).

Pentru a da un exemplu realist, permiteți-mi să mă întorc la procedurile psihologilor experimentali. Aceasta este știința raționalității naturale pentru că dezvoltă modele ale proceselor noastre cognitive tipice. Se oferă astfel modele unice care, în condiții adecvate, produc rezultate observabile variate. De fapt, astfel de modele care se concentrează asupra unor calcule axate pe mijloace și finalități au fost explorate în detaliu, mult și în moduri fascinante, dar, desigur, nu de către filosofi. Aceste modele sunt acasă în teoria învățării, și marii reprezentanți îi sunt Hull și Tolman. Ar fi plăcut să vedem raționalității luând în seamă psihologii ca adevărați lideri ai propriului domeniu, raportându-se la lucrările cu aprecierea meritată⁴⁰.

Deși Quine recomandă o întoarcere la psihologie în studiul capacităților cognitive umane, cu toate acestea, SP susține că Quine încă aderă la perspectiva că există o singură teorie metaștiințifică a raționalității, care emerge din investigațiile psihologice empirice ale cogniției. Pentru SP, nu există o teorie metaștiințifică a raționalității. Raționalitatea științifică este un produs al societății. SP înlocuiește psihologia lui Quine cu o sociologie empirică a cunoașterii științifice deoarece înțelege teoria științifică drept un produs special sau ca pe o construcție socială, parte a lumii sociale ca orice alt artefact al civilizației umane:

Simpla afirmație că ceea ce numim cunoaștere științifică ar „avea de-a face” cu ordinea socială sau că „nu este autonomă” nu mai sunt interesante. Trebuie acum să specificăm, mai precis, cum să tratăm cultura științifică drept produs social. Trebuie să stabilim natura exactă a conexiunilor dintre relațiile privind realitatea naturală și ordinea socială. Pe scurt, avem nevoie să oferim o epistemologie socială adecvată pentru istoria științei⁴¹.

6. PROGRAMUL TARE (SP) ȘI KUHN

Barry Barnes, un membru fondator al SP, înțelege că nucleul argumentului lui Kuhn din *Structura revoluțiilor științifice* este demonstrația că există considerații sociale și culturale intrinseci practicii științifice. A învăța cum să fii un om de știință nu reprezintă pur și simplu a stăpâni anumite norme metodologice abstracte, obiective și imuabile. Barnes scrie că a deveni om de știință este, mai degrabă, un proces de socializare produs în mod particular de un context temporal și de un loc anume:

Aceste surse reflectă recunoașterea de către Kuhn a faptului că a înțelege modul în care se dezvoltă tradiția necesită apelul la fundamentele comportamentului uman; mai mult, ce implică acest comportament uman, o problemă deopotrivă sociologică și psihologică. Această observație pătrunzătoare, combinată cu sensibilitate

⁴⁰ David Bloor, „Strengths of the Strong Programme”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J. R. Brown, Dordrecht, Reidel, 1984, p. 85.

⁴¹ Steven Shapin, „Homo Phrenologicus: Anthropological Perspectives on an Historical Problem”, *Natural Order: Historical Studies in Scientific Culture*, ed. de Barry Barnes și Steve Shapin, Beverly Hills, Calif., Sage, 1979, p. 42.

istorică, este ceea ce conferă originalitatea și semnificația operei lui Kuhn. Continuarea unei forme de cultură implică mecanisme de socializare și de transmitere a cunoașterii, proceduri pentru evidențierea unei serii de semnificații și reprezentări acceptate, metode de ratificare a inovațiilor acceptabile și de oferire a mărcii legitimității pentru acestea. Atunci când există o continuitate a unei forme de cultură, ar trebui să existe surse de autoritate cognitivă și de control cognitiv. Kuhn a fost inițial aproape singur între istorici în îndreptarea cu seriozitate a atenției asupra acestor caracteristici ale științei.⁴²

Barnes pretinde că aspectul esențial evidențiat de SSR este acela că oamenii de știință nu se comportă așa cum își imaginează filosofii științei că ar fi necesar. Normele fundamentale ale comportamentului științific se dovedesc a fi mai degrabă contingente din punct de vedere cultural și istoric. Barnes scrie:

Sunt specifice cultural nu doar problemele, tehnicile și rezultatele existente; tot astfel sunt și modurile de percepție și conceptualizare a realității, formele de inferență și de analogie, precum și standardele și precedentele pentru judecată și evaluare care sunt implicate cu adevărat în cursul cercetării. Știința nu este un set de standarde universale, care susțin descrieri adevărate și inferențe valide din diferite contexte culturale specifice; autoritatea și controlul în știință nu operează pur și simplu pentru a garanta o interacțiune liberă între „rațiune” și experiență. Standardele științifice însele sunt parte a unei forme specifice de cultură; autoritatea și controlul sunt esențiale pentru a menține un sens al rezonabilității unei forme specifice. Astfel, dacă Kuhn are dreptate, știința ar trebui considerată a fi subiectul studiului sociologic în mod fundamental, în același mod ca orice altă formă de cunoaștere ori cultură⁴³.

SP pretinde, pe scurt, că Thomas Kuhn stabilește că o abordare tradiționalistă (*Whiggish*) față de istoria științei nu corespunde faptelor⁴⁴. Și dacă nu se poate susține o istorie tradiționalistă a științei, atunci o umbră de îndoială trece și asupra presupuziției, de asemenea, că ar fi ceva privilegiat din punct de vedere epistemologic în ceea ce privește metoda științifică și imaginea științifică despre lume. Subminarea unui anumit tip de istorie a științei efectiv slăbește argumentul pentru existența și persistența unei noțiuni emancipate de teorie a metodei științifice. Ca urmare, diferența majoră dintre SP și relațiile raționaliste despre explicația științifică este aceea că, pentru SP, nu numai factorii raționali explică succesul în știință, ci și factorii sociali; în timp ce pentru raționaliști, numai factorii raționali explică succesul în știință. Mai mult, SP respinge standardele filosofice tradiționale de raționalitate, obiectivitate și adevăr în favoarea normelor socio-culturale locale convenționale întărite de grupurile socio-culturale.

⁴² Barry Barnes, *T. S. Kuhn and Social Science*, London, MacMillan Press, 1982, p. x.

⁴³ *Ibidem*, p. 9.

⁴⁴ În scrierile istorice tradiționaliste (*Whiggish*) schimbarea văzută în perspectivă istorică este preconcepută drept „progres” și abordată ca o mișcare către prezent, dar dacă standardele raționale sunt asociale și anistorice, atunci este firesc ca studiile de istoria științei să fie realizate într-o manieră tradiționalistă.

7. PROGRAMUL TARE ȘI RELATIVISMUL

Abordăm criticile de relativism aduse SP. Noțiunea de relativism adusă ca acuzație împotriva SP este aceea că neagă existența unor standarde obiective de raționalitate la care aderă un om de știință în mod individual, pentru justificarea opiniilor sale. Este important să observăm că SP nu neagă noțiunea de obiectivitate în sine, ci numai o raportare la obiectivitate în termeni absoluți. Mai mult, acuza de relativism include pretenția SP privind importanța contextului unei opinii și faptul că această perspectivă implică repingerea ideii că opinia se conformează unor standarde universale de evaluare. SP susține că principiul simetriei (un principiu SP) implică faptul că toate opiniile, indiferent de statutul lor epistemic, necesită explicații cauzale, este rezultatul eșecului modelului justificționist de raționament⁴⁵. Totuși, SP nu consideră descalificantă caracteristica de relativism. Dimpotrivă, SP susține faptul că, deoarece cunoașterea este conjuncturală, nu poate exista nicio „stare finală sau privilegiată de adaptare (la lumea materială) care constituie cunoaștere sau adevăr”⁴⁶.

8. CRITICI LA ADRESA PROGRAMULUI TARE

Una dintre criticile aduse în mod repetat la adresa SP este că relativismul său o aruncă în derizoriu (*its relativism is self-refuting*)⁴⁷. Examinez criticile aduse de Laudan și de Kitcher, precum și argumentele de apărare a SP aduse de Hesse și de Roth, deoarece aceste argumente contradictorii aduc la lumină care este miza într-o epistemologie socială orientată de interes.

⁴⁵ Barry Barnes și David Bloor, „Relativism, Rationalism, and the Sociology of Knowledge”, *Rationality and Relativism*, ed. Martin Hollis și Stephen Lukes, Cambridge, Mass., MIT Press, 1982, p. 21–47.

⁴⁶ David Bloor, *Knowledge and Social Imagery*, a 2-a ed., Chicago, University of Chicago Press, 1991, p. 160.

⁴⁷ Mario Bunge, „A Critical Examination of the New Sociology of Science, Part 1”, *Philosophy of Social Sciences*, vol. 21, 1991, p. 524–60 și Mario Bunge, „A Critical Examination of the New Sociology of Science, Part 2”, *Philosophy of Social Sciences*, vol. 22, 1992, p. 46–76. Philip Kitcher, „Contrasting Conceptions to Social Epistemology”, *Socializing Epistemology*, ed. de Frederick F. Schmitt, Lanham, Md., Rowman & Littlefield, 1994; Larry Laudan, „Contrasting Conceptions to Social Epistemology”, *Socializing Epistemology*, ed. de Frederick F. Schmitt, Lanham, Md., Rowman & Littlefield, 1990; Peter Slezak, „Scientific Discovery by Computer as Empirical Refutation of the Strong Programme”, *Social Studies of Science*, vol. 19, p. 563–600. Bunge (Mario Bunge, „A Critical Examination of the New Sociology of Science, Part 1”, *Philosophy of Social Sciences*, vol. 21, 1991, p. 524–60 și Mario Bunge, „A Critical Examination of the New Sociology of Science, Part 2”, *Philosophy of Social Sciences*, vol. 22, 1992, p. 46–76) acuză sociologia cunoașterii științifice de relativism, behaviorism, pragmatism și valoare teoretică precară („ordinarism”), între care, acuzația de relativism este cea mai importantă și este tratată în acest capitol.

8.1 ACUZA DE RELATIVISM ADUSĂ DE LAUDAN

În *Știință și relativism*, Laudan⁴⁸ arată că dacă SP este o formă de relativism, atunci proiectul explicativ al lui Bloor nu se susține fără ipoteze despre interesele, convingerile sau carierele oamenilor de știință. Totuși, principiul subdeterminării, de care Bloor este atât de atașat, implică faptul că niciuna dintre aceste ipoteze care atribuie interese oamenilor de știință nu este mai bine stabilită decât ipotezele care le atribuie interese rivale. Laudan observă că teza subdeterminării susține că interesele sunt compatibile cu orice ajungem să știm despre omul de știință – orice ipoteză care atribuie convingeri, intenții sau interese unui om de știință este la fel de bună ca oricare alta. Ceea ce înseamnă, între altele, că putem presupune că interesele estetice ale omului de știință sau interesele sale cognitive, sau orice altceva ar cauza acțiunile. Laudan ajunge la concluzia că așa-zisul model al intereselor sociale susținut de SP nu poate fi niciodată mai bine stabilit decât alte teorii, ceea ce neagă faptul că oamenii de știință acționează astfel încât să își promoveze interesele sociale⁴⁹. Mai mult, Laudan susține că nu există niciun motiv rațional pentru a accepta modelul intereselor sociale propus de SP, deoarece relativismul SP nu se datorează probelor și argumentelor, ci mai degrabă noțiunii de interes propusă de SP⁵⁰.

8.2 APĂRAREA PROPUSĂ DE HESSE

Fiind printre primii filosofi care au luat în serios SP, Mary Hesse a facilitat raportarea lui Fuller la Barnes și Bloor atunci când a supervizat lucrarea de master în filosofie a acestuia la Cambridge în perioada 1980–81. Poziția sa este aceea că acuza de autodescalificare (*self-refutation*) este greșită (*fallacious*) din moment ce depinde de o confuzie în terminologia cognitivă între termeni precum „cunoaștere”, „adevăr” și „temei”. Hesse observă că, dacă în afirmarea că P se presupune o redefinire a terminologiei cognitive ca relativă la o cultură locală, atunci P trebuie judecat în acord cu această redefinire. Hesse argumentează că este „eronat (*fallacious*) să pretindem «temei» (*ground*) pentru P în sens absolut: dacă se afirmă P, aceasta se afirmă prin raportare la criteriile de adevăr ale unei culturi locale și dacă în acea cultură se acceptă SP, atunci P este o propoziție adevărată prin raportare la acea cultură”⁵¹. Hesse susține că dacă acceptăm fie P, fie SP, nu putem

⁴⁸ Larry Laudan, *Science and Relativism*, Chicago, Chicago University Press, 1990.

⁴⁹ Laudan (Larry Laudan, *Science and Relativism*, Chicago, University of Chicago Press, 1990, p. 160) a oferit două versiuni ale argumentului că relativismul SP este auto-descalificant. Am oferit sursa acestui argument pe care l-am abordat ulterior pe larg. Prima versiune este: Fie P propoziția „Toate criteriile de adevăr sunt dependente de (relative la) o cultură locală; ca urmare, nimic nu poate fi cunoscut ca adevărat altfel decât în sensurile acceptate pentru «cunoaștere» și «adevăr» care sunt de asemenea dependente de cultură”. Dacă P este afirmat ca adevărat, P este adevărat numai în perspectiva culturii. Astfel, nu există temeiuri pentru a afirma P.

⁵⁰ Larry Laudan, *Science and Relativism*, Chicago, University of Chicago Press, 1990, p. 161.

⁵¹ Mary Hesse, „The Strong Thesis of Sociology of Science”, *Revolutions and Reconstructions in the Philosophy of Science*, Bloomington, Indiana University Press, 1980, p. 42.

pretinde temeuri absolute. Împotriva poziției lui Laudan, Hesse arată că acesta ar trebui să se raporteze la afirmația lui Bloor, care consideră că vorbim despre „cunoaștere”, „adevăr” și „temei” prin raportare la o cultură. Hesse are dreptate să considere că Laudan se raportează ilicit la aceste aspecte atunci când insistă asupra existenței unor criterii absolute prin care judecă noțiunea de cunoaștere propusă de Bloor. Hesse acceptă că argumentul SP nu este un argument conclusiv care evoluează de la premise la concluzii. Ea arată că argumentul este o ipoteză „în lumina căreia decidem să vedem cunoașterea și să considerăm dacă consecințele acestei ipoteze se corelează necontradictoriu cu restul ideilor pe care le afirmăm despre cunoaștere și dacă în final va oferi o relatare mai adecvată și mai plauzibilă decât variatele poziții raționaliste pe care le considerăm discutabile”⁵². Avansează ideea că Hesse ar trebui să-l urmeze pe Fuller, care recomandă ca SP să renunțe la teza subdeterminării. Acest lucru ar elimina baza acuzei de relativism adusă de Laudan. În privința observației lui Laudan, că nu există niciun motiv rațional de a accepta modelul SP al intereselor sociale, argumentez că Hesse tratează în mod corect SP ca ipoteză și nu ca tip de argument conclusiv care evoluează de la premise la o concluzie. Acest ultim aspect este ceea ce consideră Laudan a fi motiv rațional. Deși Hesse a răspuns în apărarea SP împotriva acuzei de relativism a lui Laudan, există o altă acuză de relativism, adusă de Kitcher, care argumentează că versiunea tare a principiului simetriei asociat SP reprezintă o formă de relativism autodescalficant.

8.3 VERSIUNILE TARI ȘI SLABE ALE PRINCIPIULUI SIMETRIEI LA KITCHER

Kitcher neagă că versiunea slabă a principiului simetriei conduce la relativism⁵³. El distinge între versiuni „tari” și „slabe” ale simetriei. Versiunea tare spune că aceeași cauză este folosită pentru a explica atât opiniile adevărate, cât și pe cele false. Versiunea slabă a simetriei spune că epistemologia nu poate fi psihologică, adică, trebuie să ia în seamă mecanismele concrete, relevante pentru evaluarea epistemică. Kitcher consideră că versiunea slabă este compatibilă cu formele tradiționale ale proiectelor epistemologice, cum ar fi reliabilismul⁵⁴. Toate versiunile de SP onorează principiul simetriei. Kitcher observă că „«aceleași tipuri de cauze» trebuie invocate pentru a explica atât convingerile adevărate, cât și pe cele false” și că „la un nivel foarte general, aceleași tipuri de cauze vor fi invocate pentru înțelegerea oricărei opinii, indiferent de valoarea de adevăr a acesteia”⁵⁵. Roth se raportează la ideea lui Kitcher arătând că „simetria slabă este un simplu truism în sensul că detalii despre o persoană – legate de pregătire, educație etc. – vor fi

⁵² *Ibidem*, p. 42–43.

⁵³ Philip Kitcher, „Contrasting Conceptions to Social Epistemology”, *Socializing Epistemology*, ed. de Frederick F. Schmitt. Lanham, Md., Rowman & Littlefield, 1994.

⁵⁴ Reliabilismul este o abordare epistemologică bazată pe faptul că procesul de formare a opiniei sau metoda, sau alți factori epistemologici relevanți conduc la adevăr – n. trad.

⁵⁵ Philip Kitcher, *op. cit.*, p. 120.

relevante pentru orice evaluare epistemică privind faptul că X știe că p”⁵⁶. Kitcher consideră plauzibil că teza tare a simetriei conduce la relativism. El abordează o interpretare îngustă a noțiunii de „tip” atunci când vorbește despre „aceleși tip de cauze” care explică deopotrivă opinii adevărate și false. Astfel, dacă un tip de proces de formare a opiniei implică „să te îmbeți în întuneric”, să ieși afară, apoi să te întorci să aprinzi lumina și să îți formezi opinii despre mai multe obiecte în timp ce te afli în această stare, Kitcher interpretează „simetria tare” ca implicând acest proces „va trebui invocat pentru a explica deopotrivă prezența opiniilor adevărate și a celor false și faptul că fiecare tip de opinie va trebui invocat la fel de frecvent în această activitate”⁵⁷. Roth arată despre Kitcher că „aceleși tip de proces” de îmbătare intuitivă „nu ar trebui să dea seama numai despre adevărul și falsitatea implicate de această interpretare, ci să dea seama despre acestea la fel de frecvent; și Kitcher pretinde că acesta este relativism răzbunător, din moment ce simetria este menită să valideze calitatea explicativă a oricărui proces de formare a opiniei și reclamarea simetriei este folosită să explice un număr egal de opinii adevărate și de opinii false”⁵⁸. „Din moment ce aceste consecințe sunt absurde, cu atât mai rău pentru dificila interpretare a simetriei”, conchide Roth despre Kitcher⁵⁹. Kitcher pretinde că SP susține o interpretare tare a principiului simetriei corelat cu respingerea noțiunilor non-epistemice despre adevăr⁶⁰.

8.4 INTERPRETAREA LUI ROTH

Roth apără SP împotriva acuzațiilor lui Laudan și Kitcher despre relativismul descalficant al SP. Roth argumentează că interpretarea tare pe care o dă Kitcher principiului simetriei scapă din vedere ceea ce este mai important, deoarece simetria care ar fi necesară nu este așa lipsită de nuanțare încât să necesite paritatea forțelor cauzale sau a tipurilor, așa cum insistă interpretarea „tare” dată de Kitcher. Simetria reclamată presupune tratamentul tuturor opiniilor, indiferent de statutul lor epistemic, drept opinii explicabile cauzal. Mai mult, Roth argumentează că simetria afirmă pur și simplu că nicio opinie nu este scutită de explicarea cauzală. Opiniile adevărate nu au mereu argumentații sau motivații bune, iar opiniile false nu trebuie să aibă neapărat motivații rele. Există asimetrie dacă cineva insistă că numai opiniile false sau persistența strategiilor evaluative slabe necesită explicații. Pozițiile asimetrice privesc raționalitatea unei opinii ca explicație prezumptivă a acesteia.

⁵⁶ Paul A. Roth, „Will the Real Scientists Please Stand Up?: Dead Ends and Live Issues in the Explanation of Scientific Knowledge”, *Studies in the History and Philosophy of Science*, vol. 21, 1996, p. 43–68, în special p. 50.

⁵⁷ Philip Kitcher, *op. cit.*, p. 121.

⁵⁸ Paul A. Roth, „Will the Real Scientists Please Stand Up?: Dead Ends and Live Issues in the Explanation of Scientific Knowledge”, *Studies in the History and Philosophy of Science*, vol. 21, 1996, p. 50–51.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 51.

⁶⁰ Philip Kitcher, *op. cit.*, p. 119–22.

Ca urmare, Roth pretinde că interpretarea truistică pe care o dă Kitcher simetriei nu este inofensivă, deoarece oferă sociologilor tot ceea ce au cerut ei vreodată și această interpretare nu face decât să sublinieze aspectul central aici, și anume acela dacă explicațiile opiniilor trebuie să fie pe de-a-ntregul cauzale⁶¹.

Roth avertizează că „dacă relativismul implică negarea aplicabilității universale a unor standarde pentru evaluarea opiniilor, atunci cele mai multe dintre perspectivele sociologice, în măsura în care pretind să fie cauzale, sunt în mod clar ne-relativiste, deoarece cauzalitatea este standardul față de care trebuie evaluate toate explicațiile candidate”⁶². Astfel Roth concluzionează că „dezbaterile privind relativismul sunt irelevante față de strategiile explicative în dispută”⁶³. Roth observă că în niciun sens relevant sociologic, relativitatea opiniei nu implică susținerea oricărei poziții identificate plauzibil cu relativismul epistemologic. De fapt, rațiunile anunțate de agenți pentru susținerea opiniilor sunt considerate doar parte a unui explanandum – a ceea ce este de explicat – în contextul explicațiilor sociologice. Ce se identifică în explanans – factorii citați pentru a da seama de explanandum – constă „în legi și propoziții care enunță condițiile relevante”⁶⁴. Roth conchide că „în aceste dezbateri nu există relativități în sensul interesant al termenului”⁶⁵. În mod clar, susținerea pe care o aduce Roth pentru SP este similară argumentului favorabil adus de Hesse pentru SP legat de relativism. Cerința lui Laudan și Kitcher prin care adevărul este standardul pentru a evalua opinia ridică semne de întrebare împotriva SP. Oricum, Barnes și Bloor admit că sunt relativști:

[relativistul] acceptă că niciuna dintre justificările preferințelor sale nu poate fi formulată în termeni absoluți sau în termeni independenți de context. În ultimă instanță, acesta realizează că justificările pe care le aduce se vor opri la un principiu sau la un fapt care vor avea numai credibilitate locală. Pentru relativist, ideea că ar exista niște standarde sau opinii cu adevărat raționale distincte de unele numai local acceptate ca atare nu are niciun sens. Acesta consideră că nu există norme ale raționalității care să fie independente de context sau super-culturale și ca urmare nu consideră că opiniile considerate raționale și cele iraționale ar forma două clase de lucruri distincte și diferite din punct de vedere calitativ⁶⁶.

⁶¹ Paul A. Roth, „Will the Real Scientists Please Stand Up?: Dead Ends and Live Issues in the Explanation of Scientific Knowledge”, *Studies in the History and Philosophy of Science*, vol. 21, 1996, p. 43–68. În capitolul 7 al cărții sale din 1987, intitulată *Meaning and Method in the Social Sciences*, Roth îi numește pe susținătorii SP „epistemologi voodoo” din moment ce, pe de o parte, aceștia adoptă interpretări behavioriste ale cauzalității sociale, similare celor întâlnite la Quine și, pe de altă parte, aceștia realizează istorii sociale ale științei care se suprapun peste o concepție a intereselor ca mentalități care informează judecățile emise de omul de știință.

⁶² Paul A. Roth, „Will the Real Scientists Please Stand Up?: Dead Ends and Live Issues in the Explanation of Scientific Knowledge”, *Studies in the History and Philosophy of Science*, vol. 21, 1996, p. 52.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Barry Barnes și David Bloor, „Relativism, Rationalism, and the Sociology of Knowledge”, *Rationality and Relativism*, ed. de Martin Hollis și Stephen Lukes, Cambridge, Mass., MIT Press, 1982, p. 27–28.

9. FULLER ON RELATIVISM

Roth argumentează că SP nu este relativistă într-un sens interesant, iar teoria SP își admite relativismul. Ce fel de relativism este în cazul SP? SP este tipul de relativism (R1), tipul de relativism „local versus universal”, care, observă Fuller, este prezent la Protagoras, Mannheim și în teoria SP. Acest tip de relativism presupune realism în două sensuri: (a) există fapte adevărate, există fapte false, există lucruri corecte sau lucruri greșite, dar acestea sunt „indexate” spațio-temporal și, adesea, sunt specifice cultural; (b) toate gândurile și acțiunile noastre, nu numai cele pe care le considerăm adevărate sau corecte, sunt întemeiate într-o realitate independentă de concepțiile noastre, care servește, într-un mod kantian, la convertirea tuturor problemelor de metafizică în probleme de acces epistemic.⁶⁷

Fuller conchide că Barnes și Bloor nu sprijină ideea că diferențele epistemice reflectă diferențe ontologice. Și acest lucru implică faptul că perspectiva teoretică a lui Barnes și Bloor presupune realism și nu antirealism. Fuller observă că acuza de relativism adusă de Laudan perspectivei teoretice susținută de Barnes și Bloor este deplasată pentru că presupune că Barnes și Bloor sunt antirealiști. Fuller observă că cele două tipuri de relativism sunt:

R2: Nedeterminat sau Difuz (*vs* Determinat sau Delimitat): Acesta este relativismul identificat în opera târzie a lui Wittgenstein și în cea a constructiviștilor sociali moderați ai științei. Este antirealist în sensul că nu există niciun fundament pentru ceea ce este adevărat sau fals, corect sau greșit, fără a aduce decizia într-o situație interpretativă deschisă. Astfel de „episoade” decizionale constrâng justificarea – deși nu în mod necesar și autorizează –, acțiunea viitoare. Acestea stabilesc convenții. Există două raționalități generale pentru care situațiile interpretative deschise ar putea implica stabilirea convențiilor: (a) apariția interpretărilor aflate în competiție, survenite într-o varietate de tranzacții realizate atunci când nicio teorie unică nu maximizează toate criteriile cognitive relevante sau când niciun mod de acțiune nu armonizează interesele tuturor părților relevante; (b) o penurie de interpretări aflate în competiție, ca atunci când anumite distincții conceptuale (adică, teoretice) eșuează în realizarea unei diferențe empirice (adică, nu au relevanță practică), până când nu se instituie practici – cum ar fi anumite rezultate experimentale – care să operaționalizeze acea distincție⁶⁸.

Fuller observă că, „în acest punct, este posibil să avem atât un relativism de tip R1, cât și unul de tip R2”⁶⁹. Harry Collins⁷⁰ și Karen Knorr-Cetina⁷¹, care sunt constructiviști sociali moderați, sunt „relativiști de tip R1 în ceea ce privește

⁶⁷ S. Fuller, *Philosophy, Rhetoric and the End of Knowledge: The Coming of Science and Technology Studies*, Madison, University of Wisconsin Press, 1993, p. 324.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 324–25.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 325.

⁷⁰ Harry Collins, „What Is TRASP?”, *Philosophy of the Social Sciences*, vol. 11, 1981, p. 215–24.

⁷¹ Karen Knorr-Cetina, *The Manufacture of Knowledge*, Oxford, Pergamon Press, 1981.

discursul științific social, dar de tip R2 în ceea ce privește discursul științific natural”⁷². „În practică, din acest aspect rezultă că acești constructiviști respectă integritatea științei în calitate de cultură, dar refuză să privilegieze punctul de vedere al oamenilor de știință privitor la cultura lor (științifică – n. ns.)”⁷³. Fuller indică și faptul că, așa cum arăta Steve Woolgar și cum „au observat și alți constructiviști, mai radicali, această perspectivă suferă de o lipsă de consistență reflexivă, din moment ce, în mod clar, relativismul de tip R1 privilegiază înțelegerea științifică de factură sociologică a oricărei culturi”⁷⁴.

R3: Irațional (*vs* Rațional): Acesta este relativismul original al lui Edward Westermarck⁷⁵, al lui Max Weber și al logicienilor pozitiviști, implicând o atitudine de tipul de *gustibus non disputandum* față de valori. De asemenea, relativismul de acest tip surprinde dimensiunea scepticismului pyrrhonian al perspectivei constructiviștilor sociali asupra științei. Implicit, această formă de relativism presupune o distincție ontologică profundă între ceea ce este real – și, în consecință, reprezentabil și accesibil cognitiv – și ceea ce nu este astfel. Valorile cad în categoria ultimă deoarece se consideră că se bazează pe alegeri subiective și pe atașamente sau adeziuni emoționale pentru care nu se poate da un temei rațional. Întărirea verbală (adică, „etica”) și ritualul servesc pentru a rutina aceste atașamente, care – dintr-un punct de vedere mai obiectiv – se poate să nu contribuie mai mult pentru supraviețuirea unei societăți decât o altă combinație de condiționări comportamentale și verbale. Cu toate acestea, testul ultim al unei moralități nu este ceea ce gândește un observator extern, ci dacă membri societății pot „trăi” cu acele constrângeri pe care le impune⁷⁶.

Fuller argumentează că epistemologia socială pe care o susține este mai aproape de tipul R2 de relativism, deoarece el este un constructivist în raport cu discursul științelor naturii. Totuși, el este un „realist în raport cu discursul științelor sociale”, până acolo încât acceptă „validitatea abordărilor social-constructiviste ale practicilor științifice naturaliste”⁷⁷. Ca urmare, interpretez că epistemologia socială a lui Fuller nu este relativistă. Mai mult, instrumentalismul lui Fuller evită acuza de relativism adusă de realist antirealistului deoarece instrumentalismul este preocupat de mijloace și scopuri, și nu de a furniza o cunoaștere adevărată despre o realitate obiectivă. Din moment ce noțiunea de realitate obiectivă nu reprezintă o preocupare pentru instrumentalist, atunci nici relativismul acestuia nu poate fi pus în discuție. Argumentul lui Fuller împotriva relativismului de tipul R3 este acela că este

⁷² S. Fuller, *Philosophy, Rhetoric and the End of Knowledge: The Coming of Science and Technology Studies*, Madison, University of Wisconsin Press, 1993, p. 325.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Edward Westermarck, *The Origin and Development of Moral Ideas*, Londra, Macmillan, 1912.

⁷⁶ S. Fuller, *Philosophy, Rhetoric and the End of Knowledge: The Coming of Science and Technology Studies*, Madison, University of Wisconsin Press, 1993, p. 325.

⁷⁷ S. Fuller, *Philosophy of Science and Its Discontents*, a 2-a ed., Boulder, Colo., Westview Press, 1993, p. xiv.

problematic din punct de vedere normativ deoarece reduce valorile la alegeri subiective, care nu sunt obiective. Aceste alegeri subiective pot fi interpretate ca iraționale. Acest relativism este o formă de relativism radical, care susține că toate sistemele sunt la fel de bune sau la fel de bine justificate. Argumentul pe care Fuller îl aduce împotriva relativismului de tip R1 este acela că R1 implică o concepție empirică învechită despre societate. Spre exemplu, Fuller arată că Mannheim, care este un relativist de tipul R1, ignoră caracterul neintenționat al acțiunii bazate pe cunoaștere. Fuller rezumă critica adusă de Școala de la Frankfurt lui Mannheim astfel: odată ce cunoașterea se întrupează în acțiune și „acea acțiune are consecințe care transcend orizontul intenționat al agenților originali, atunci este posibil să se câștige un ascendent critic asupra membrilor culturii cuiva – mai precis, prin faptul că îi succed într-o ordine istorică”⁷⁸. Fuller argumentează că există un „avantaj epistemic care crește pentru cineva situat la finalul unei succesiuni de evenimente”, ceea ce relativistul de tip R1 neagă⁷⁹. Ca rezultat, relativistul R1 trebuie să trateze toate momentele din istoria unei culturi ca egale din punct de vedere epistemic. În mod clar, nu poate fi cazul pentru o asemenea egalitate, deoarece există un avantaj epistemic la sfârșitul unei perioade istorice, prin comparație cu începutul perioadei. Această strategie pune în discuție susținerea relativismului de tip R1 care tratează toate momentele din istoria (științifică a) unei culturi ca egale din punct de vedere epistemic. Totuși, este un fapt că istoricul care este situat la sfârșitul unei istorii poate să privească în urma sa perioada cu claritate și cu mai multă cunoaștere despre perioadă decât istoricul care este situat la începutul perioadei. Eu susțin că relativistul de tip R1 care neagă că un fapt ar putea să nu aibă teme rațional. Ca urmare, Fuller susține că există „ceva empiric nelegitim” în dezbaterile dintre relativistii de tip R1 „și realiști sau raționaliști”⁸⁰. Pentru Fuller, comunitățile particulare elaborează standarde pentru evaluarea enunțurilor. Totuși, arată Fuller, contrar opiniei relativistilor de tip R1, „nu rezultă că aceste standarde sunt folosite în primul rând de membrii curenți ai acelei comunități”⁸¹. Împotriva relativismului de tip R1 Fuller susține că principiile care guvernează o societate nu trebuie cu necesitate să coincidă cu interpretarea agenților privind aceste principii. Acest lucru pare să îl asocieze pe Fuller unei forme de realism sociologic – sau „sociologism eliminativ”. Cu alte cuvinte, Fuller, ca realist în discursul privind științele sociale, susține că există un aspect privind practicile epistemice ale unei societăți care poate eluda membrii societății⁸². Și este treaba epistemologului social să conceapă care sunt acele practici epistemice.

⁷⁸ S. Fuller, *Philosophy, Rhetoric and the End of Knowledge: The Coming of Science and Technology Studies*, Madison, University of Wisconsin Press, 1993, p. 330.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, p. 324–34.

BIBLIOGRAFIE

- Barnes, Barry, „Natural Rationality: A Neglected Concept in the Social Sciences”, *Philosophy of the Social Sciences*, vol. 6, 1976, p. 115–26.
- Barnes, Barry, *Interests and the Growth of Knowledge*, Londra, Routledge and Kegan Paul, 1977.
- Barnes, Barry, Bloor, David, „Relativism, Rationalism, and the Sociology of Knowledge”, *Rationality and Relativism*, ed. de Martin Hollis și Stephen Lukes, Cambridge, Mass., MIT Press, 1982, p. 21–47.
- Barnes, Barry, *T. S. Kuhn and Social Science*, Londra, MacMillan Press, 1982.
- Bloor, David, „Wittgenstein and Mannheim on the Sociology of Mathematics”, *Studies in History and Philosophy of Science*, vol. 4, no. 3, 1973, p. 173–91.
- Bloor, David, „Polyhedra and the Abominations of Leviticus”, *The British Journal for the History of Science*, vol. 11, no. 39, 1978, p. 245–72.
- Bloor, David, *Wittgenstein: A Social Theory of Knowledge*, London, MacMillan, 1983.
- Bloor, David, „Strengths of the Strong Programme”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J.R. Brown, Dordrecht, Reidel, 1984.
- Bloor, David, „The Sociology of Reasons”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J.R. Brown, Dordrecht, Reidel, 1984.
- Bloor, David, „Rationalism, Supernaturalism, and the Sociology of Knowledge”, *Scientific Knowledge Socialized*, ed. de Imre Hronszky, Márta Fehér, and Balázs Dajka, Dordrecht, Kluwer, 1988.
- Bloor, David, *Knowledge and Social Imagery*, a 2-a ed., Chicago, University of Chicago Press, 1991.
- Bunge, Mario, „A Critical Examination of the New Sociology of Science, Part 1”, *Philosophy of Social Sciences*, vol. 21, 1991, p. 524–60.
- Bunge, Mario, „A Critical Examination of the New Sociology of Science, Part 2”, *Philosophy of Social Sciences*, vol. 22, 1992, p. 46–76.
- Collins, Harry, „What Is TRASP?” *Philosophy of the Social Sciences*, vol. 11, 1981, p. 215–24.
- Forman, Paul, „Weimar Culture, Causality, and Quantum Theory, 1918–1927: Adaptation by German Physicists and Mathematicians to a Hostile Environment”, *Historical Studies in the Physical Sciences*, vol. 3, ed. R. McCormach, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1971.
- Foss, Jeff, „Masters in Our Own House: A Reply to Brown”, *Dialogue*, vol. 35, 1996, p. 165–75.
- Fuller, Steven, „They Shoot Dead Horses, Don't They: Philosophical Fear and Sociological Loathing in St. Louis”, *Social Studies of Science*, vol. 20, 1990, p. 664–81.
- Fuller, S., *Philosophy of Science and Its Discontents*, a 2-a ed., Boulder, Colo., Westview Press, 1993.
- Fuller, S., *Philosophy, Rhetoric and the End of Knowledge: The Coming of Science and Technology Studies*, Madison, University of Wisconsin Press, 1993.
- Fuller, Steven, „Critical Notice: David Bloor's Knowledge and Social Imagery, 2d. ed.”, *Philosophy of Science*, vol. 60, 1993.
- Hesse, Mary, „The Strong Thesis of Sociology of Science”, *Revolutions and Reconstructions in the Philosophy of Science*, Bloomington, Indiana University Press, 1980.
- Kitcher, Philip, „Contrasting Conceptions to Social Epistemology”, *Socializing Epistemology*, ed. de Frederick F. Schmitt, Lanham, Md., Rowman & Littlefield, 1994.
- Knorr-Cetina, Karen, *The Manufacture of Knowledge*, Oxford, Pergamon Press, 1981.
- Lakatos, Imre, „History of Science and its Rational Reconstructions”, *Boston Studies in Philosophy of Science*, Vol. 8, ed. de R. S. Cohen și R. C. Buck, Dordrecht, Reidel, 1971.
- Lakatos, Imre *Proofs and Refutations: The Logic of Mathematical Discovery*, Cambridge, Cambridge University Press, 1976.
- Laudan, Larry, *Progress and Its Problems*, Berkeley, University of California Press, 1977.
- Laudan, Larry, *Science and Values*, Berkeley, University of California Press, 1984.
- Laudan, Larry, „Contrasting Conceptions to Social Epistemology”, *Socializing Epistemology*, ed. de Frederick F. Schmitt, Lanham, Md., Rowman & Littlefield, 1990.
- Laudan, Larry, *Science and Relativism*, Chicago, University of Chicago Press, 1990.

- Lynch, Michael, *Scientific Practice and Ordinary Action*, New York, Cambridge University Press, 1993.
- Maffie, James, „Recent Work on Naturalized Epistemology”, *American Philosophical Quarterly*, vol. 27, no. 4, octombrie 1990, p. 281–93.
- Mannheim, Karl, *Ideology and Utopia*, New York, Harcourt Brace and World, 1936.
- McMullin, Ernan, „The Rational and the Social in the History of Science”, *Scientific Rationality: The Sociological Turn*, ed. de J. R. Brown, Dordrecht, Reidel, 1984.
- Pickering, Andrew, *Constructing Quarks: A Sociological History of Particle Physics*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1984.
- Roth, Paul A., *Meaning and Method in the Social Sciences: A Case for Methodological Pluralism*, Ithaca, N. Y., Cornell University Press, 1987.
- Roth, Paul A., „Will the Real Scientists Please Stand Up?: Dead Ends and Live Issues in the Explanation of Scientific Knowledge”, *Studies in the History and Philosophy of Science*, vol. 21, 1996, p. 43–68.
- Shapin, Steven, „Homo Phrenologicus: Anthropological Perspectives on an Historical Problem”, *Natural Order: Historical Studies in Scientific Culture*, ed. de Barry Barnes și Steve Shapin, Beverly Hills, Calif., Sage, 1979.
- Slezak, Peter, „Scientific Discovery by Computer as Empirical Refutation of the Strong Programme”, *Social Studies of Science*, vol. 19, p. 563–600.
- Westermarck, Edward, *The Origin and Development of Moral Ideas*, Londra, Macmillan, 1912.
- Wittgenstein, Ludwig, *Philosophical Investigations*, Oxford, Basil Blackwell, 1953.

(Traducere de Henrieta Anișoara Șerban)

